

KLEOMENDAN KEYIN SPARTA VOQEALARNI RIVOJLANISHI

Maxamatov Ilyosbek Mannab o'g'li

ADPI Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san'at fakulteti

Tarix yonalishi talabasi

Annotatsiya. Kleomen urushida mag'lubiyatdan so'ng Sparta tarkibiga kirdi Ellin ligasi. Ammo 220 yilda Spartada davlat to'ntarishi sodir bo'ldi, bu davlatning siyosiy yo'nalishini keskin o'zgartirishga olib keldi tashqi siyosat va ichki tartibsizliklarga. Likurg va Nabis siyosati anti-Makedoniya va Antioxiya. Biroq, yangi ittifoqchilar – Etoliya va Rim ular Spartaning manfaatlari bilan hisoblanmagan va unga na harbiy, na iqtisodiy yordam ko'rsatmagan. Ehtimol, Sparta katta yo'qotishlardan va ijtimoiy yo'qotishlardan qochgan bo'lishi mumkin agar u Makedoniya bilan ittifoqda qolsa edi. Yunon-Makedoniya hamkorligi faqat bitta asosiy shartni nazarda tutgan: yunonlarning rad etilishi Yunonistonda gegemonlik uchun kurash. Spartaliklar bundan keyin buni qabul qilishni xohlamadilar Kleomen urushi, ammo Rim bilan ittifoq tuzib, Peloponnesdagi gegemonlik da'volaridan voz kechishga majbur bo'lishdi.

Kalit so'zlar: ellinistik Sparta, Ellin ligasi, Makedoniyalik Filipp V, Kleomen III, Sikionlik Arat, Kleomen urushi, Nabis, ijtimoiy islohotlar, Ittifoq urushi, umumiy tinchlik.

Kirish. Miloddan avvalgi 224 yilda.e. axeylar va spartaliklar o'rtasidagi Kleomen urushi paytida Axey Ittifoqining strategisi – Arat Yunoniston ligasini shakllantirish tashabbusi bilan Makedoniya qiroli Antigon Dosonga murojaat qildi. Ittifoqqa boshqa yunon davlatlari, garchi Polibiyus ushbu ittifoq a'zolarining qarama-qarshi ro'yxatlarini keltirsa ham. Ittifoqchilarning birgalikdagi harakatlari 222 yilda spartaliklarning mag'lubiyatiga olib keldi Selassi va Kleomenning Misrga qochishi. Urushdagi mag'lubiyatdan so'ng, ko'pchilik tadqiqotchilar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan bitta versiyaga ko'ra, Sparta Ellin ligasining a'zosi bo'ldi Afsuski, Polibiy bu haqda to'g'ridan-to'g'ri gapirmaydi, u faqat bir nechta parchalarda bu faktga ishora qiladi. Biroq, Polibiyning boshqa ma'lumotlari Spartaning ittifoqdagi ishtirokiga shubha qilish imkonini beradi.

Asosiy qisim Ushbu masala bo'yicha munozarani chuqur o'rganmasdan, shuni ta'kidlash mumkinki, birinchi bayonot haqiqatga yaqinroq bo'lishi mumkin, chunki Spartaning Ellin ligasidagi ishtirokining ishonchli dalillari. Polibiyning ikkita ko'rsatmasi. Birinchidan, Spartada makedoniyalik tarafdorlar o'ldirilgandan so'ng, Filipp V liga shartnomasiga amal qilishni afzal ko'rdi: ittifoqchilarning ichki ishlariga ular ittifoqqa tahdid solmaguncha aralasha olmadi umuman olganda, norozilik ifodasi bilan cheklangan Ikkinchidan, Spartada urush qarorini ratifikatsiya qilish kerak edi

qarshi etoliyaliklar 220 yilda, agar spartaliklar qarorning o'zida ishtirok etmasa, bu juda g'alati ko'rinardi. Ehtimol, Spartani quyidagi davlat deb hisoblash mumkin Yunoniston Ittifoqidagi "maxsus vaziyat". Uni ligaga qo'shib, ittifoqchilar bu davlatni umumiy nazoratga olishdi[3]. Spartaliklarga taqiq qo'yildi (ammo, ittifoqning boshqa a'zolari singari) mustaqil tashqi siyosat olib borish, liga a'zolariga nisbatan dushmanlik harakatlarini amalga oshirish jazo tahdidi. Kleomen tomonidan surgun qilingan fuqarolarning qaytishi, ehtimol, bu mulk masalalarini hal qilishga olib kelishi kerak edi, bu esa spartaliklarni siyosiy fitnalarda ishtirok etishdan chalg'itishi mumkin edi. Bundan tashqari, Peloponnesda Shoh vakili Tavrion qoldirildi, ehtimol unga Sparta ishlari bo'yicha vakil beotiyets bo'ysunardi. Shunday qilib, Sparta ittifoqchilarning doimiy nazorati ostida edi. Ushbu ehtiyot choralariga qaramay, Spartada saqlanib qolgan kuchli prokleomen fraksiyasi. Bu beshta efordan uchasi etol tomoniga suyanganligidan aniq. 220 yilda yig'ilish arafasida Korinfdagi oliy kengashlar ushbu uchta Efor tartibsizliklar uyushtirdi, ular davomida ularning raqiblari o'ldirilgan, ehtimol ular makedoniyalik emas. Biroq, Makedoniya qiroli Filipp V shaharga yaqinlashganda, spartaliklar unga sodiqliklarini bildirishga shoshilishdi. Sparta qoldi Filip esa favqulodda choralardan bosh tortdi. Plutarxning versiyasiga ko'ra, Arat shohga spartaliklarni jazolashdan o'zini tiyish g'oyasini singdirgan[2]. Biroq, N. Hammond bu qaror Filippning o'ziga tegishli deb hisoblaydi. Siz faqat bitta tushuntirishni topishingiz mumkin uni qo'llab-quvvatlagan odamlarga beparvo munosabatda bo'lish va qirolning rad etishi ularning o'limi uchun qasos: Makedoniya hukmdori kuch ishlata olmadi. Liga gegemonligi sifatida u birinchi navbatda Yunoniston Ittifoqiga kiritilgan kuch, davlat bilan do'stona munosabatlarni saqlab qolish haqida o'ylashi kerak edi. Qo'shinlardan foydalanish va qon to'kish boshqa davlatlarda Makedoniyaga qarshi kayfiyatning portlashi va ularning darhol yo'q bo'lib ketishiga teng edi va liga shartnomasi doirasidagi harakatlar, agar ular boshqa ittifoqchilarga tahdid solmasa, davlatning ichki ishlariga aralashishga imkon bermadi. Shuning uchun Makedoniya qiroli norozilik bildirish bilan cheklandi. Biroq, ushbu mojaroning tinch natijasi mavjud bo'lganlarni hal qilmadi Sparta muammolari. Biz ko'rib chiqayotgan davrda u siyosiy edi tashqi va ijtimoiy masalalarga turli xil yondashuvlar mavjud edi siyosatchilar. Kleomen mag'lub bo'lganidan so'ng Spartada avvalgi davlat tuzilishi. Shuning uchun sobiq kleomenistlar, islohotlarni davom ettirishga umid qilganlar ligaga qarshi chiqishdi va yoshlar[5].

Spartaning yaqinda raqiblar tomonida etoliyaliklarga qarshi davom etayotgan urushda qatnashishni istamasligi tushunarli bo'ladi. Shu bilan birga, tomonlarning urushga tayyorgarligi qizg'in davom etdi va u aholini safarbar qilish va qo'shinlarni qurollantirish bilan cheklanib qolmadi. Axeylar ham, etoliyaliklar ham ittifoqchilarning Birlashgan jabhasini ta'minlashga intildilar urushni o'zingiz uchun eng qulay sharoitlarda boshlang. Biroq, davrda 220-yil kuzidan (Korinfdagi Majlis) 219-

yil bahorigacha (axaylar saylovi) Sparta to'ntarish sodir bo'ldi, bu davlatning tashqi siyosatida keskin burilishga va natijada ichki tartibsizliklarga olib keldi. Spartada yangi eforlar, ehtimol, etolparastlar uchun saylovlar bo'lib o'tdi. Ularning iltimosiga ko'ra, Sparta aetol elchisi Mahat keldi, u spartaliklarni Aetol bilan harbiy ittifoq tuzishga ishontirdi, shunga qaramay, nizo Makedoniya bilan ittifoqni saqlab qolish foydasiga hal qilindi, bunda katta avlod katta rol o'ynadi. B. Shimroning fikricha, ovoz berishda yuqori yosh chegarasi o'rtacha darajada aks etgan nuqtai nazar. Ammo odamlarni Etoliya tomon yo'naltirgan odamlar yarashishmadi. Afina ibodatxonasida bo'lib o'tgan tantanali marosim paytida yoshlar eforlar ularni qurbongohda o'ldirishdi, keyin gerontlarning navbati keldi[1]. Mamlakatdan etolialiklarning dushmanlari quvib chiqarildi. Shundan so'ng Sparta bilan ittifoq tuzdi Etol ligasi tomonidan tashkil etilgan. To'ntarish vaqti tanlandi muvaffaqiyatli: raqiblarning e'tiborini Spartadan uzoqlashtirdi. Faqat qirg'indan keyin yangi tanlangan eforlar ikkita shohni tayinladilar. Belgilangan shohlarning raqamlari diqqatga sazovordir. Ulardan biri nabirasi Agesipolid edi Kleombrot, lekin o'sha paytda u hali bola edi.[2]

Boshqa bir shoh uyida taxtga da'vogarlar etarli edi, ammo ikkinchi shoh etib saylandi Qirollik oilasi bilan bevosita aloqasi bo'lmagan, ammo hammaga bergan Likurg eforam pora. Dinastiya qoidalarini hurmat qilish Sparta Shoh Leonid II dan oldin mavjud bo'lgan; undan boshlab hokimiyatni egallab olish, podshohlarning o'ldirilishi va spartalik urf-odatlarining buzilishi siyosiy hayotning tez-tez uchraydigan hodisasiga aylanmoqda]. Biroq, ba'zi tadqiqotchilar Likurg hali ham Evripontidlar uyining yon tomoniga tegishli deb hisoblanadi, hatto u Agis II ning avlodi bo'lgan degan taxmin ham mavjud. Aynan Likurg Ittifoq urushi yillarida Sparta qo'shinini boshqargan. Shunisi e'tiborga loyiqki, axeylar, o'z navbatida, ittifoqchini ushlab qolish uchun hech qanday choralar ko'rmadilar.[4] Bu haqda hech qanday dalil saqlanmagan. Brahillning taqdiri to'liq aniq emas, uning vazifalari quyidagilardan iborat edi ushbu mintaqani kuzatish. Ehtimol, u to'ntarishdan ancha oldin vafot etgan, Korinfdagi kengashlar uchrashuvi arafasida. To'ntarishga hech qanday reaksiya yo'q Peloponnesdagi shoh vakili Tavriondan ham kelib chiqqan, asosiy uning vazifasi yarim orolda tinchlikni saqlash edi. Bunday manfaatdor shaxsning neytral pozitsiyasi, bir tomondan, Sparta bostirib kirish uchun uning ixtiyorida bo'lgan katta kuchlar tomonidan etarli emasligi bilan izohlanadi, lekin eng muhimi, uning e'tiborini Messeniyada biroz oldinroq sodir bo'lgan boshqa to'ntarish chalg'itgan. Ittifoqchilar urushi paytida spartaliklar juda faol harakatlar qildilar, ammo ularga muhim natijalar bermadilar. Bitta muhim holat e'tiborni tortadi. Ittifoqchilar urushi boshlanishidagi Sparta hujumlari ob'ektlari jiddiy qarshilik ko'rsatishga va uzoq muddatli qarshilik ko'rsatishga qodir bo'lgan katta siyosat emas edi amalga. Ko'rinishidan, Likurgda hujum qilish uchun katta kuchlar yo'q edi megalopol yoki Argos kabi shaharlarga. Bundan tashqari, uning ichidagi pozitsiyasi davlatlar urush yillari davomida juda xavfli

bo'lib qoldi. 219/218 yilgi qishning qahratonida Spartan Xilon taxtga umid qilib, to'ntarishni rejalashtirgan. Polibiyus Kleomen olomoni qo'llab-quvvatlash. U hamfikir ikki yuz kishini jalb qildi)va Likurg tarafdorlari bo'lgan eforlarni o'ldirdi. Ammo podshohning o'zi qo'lga olinmadi, chunki u uyidan qochishga muvaffaq bo'ldi. Xilonning keyingi harakatlari qizg'in urinishlarga o'xshaydi qo'llab-quvvatlash va qo'llab-quvvatlash: u dushmanlarga hujum qildi, do'stlarini rag'batlantirdi, va'dalar berdi. Ammo hamma narsa behuda bo'lib chiqdi, odamlar unga qo'shilmadilar. Shuning uchun u Spartadan Axayaga qochishga majbur bo'ldi. F. Uolbankning so'zlariga ko'ra, putchning Likurgning o'zgarish umidlarini oqlamaganligi[6]. Bunday holda, va'da Xilona ijtimoiy islohotlarni davom ettirish, albatta, uni o'ziga jalb qilishi mumkin edi sobiq kleomenistlar tomoni. Biroq, bu erda bitta tushuntirish qilish kerak. Polibiyning aytishicha, Xilonning orqasida atigi ikki yuz kishi bo'lgan va u qo'llab quvvatlovchilar olomondan edi. Likurg, ehtimol, Kleomen ishlarining davomchisiga aylanmagan, shuning uchun u tegishli bo'lgan eforlarning ishonchidan foydalanmagan. kleomenist partiyasiga. Aynan mavjud kelishmovchiliklarda shoh va eforlar o'rtasida Xilon o'ynashni niyat qilgan, faqat ularni yo'q qilgan Eforov, Likurgning tarafdori bo'lgan. Biroq, u hisobga olmadi Likurg va kleomenistlarning bir muhim omilni birlashtirganligi – umumiy dushman. Likurgning axeylarga qarshi pozitsiyasi va kamtarona bo'lsa ham muvaffaqiyatli, miloddan avvalgi 229-222 yillardagi Kleomen urushining boshlanishini eslatuvchi Ellin ligasiga qarshi janglar qirolni ushbu partiya bilan murosaga keltirdi[7]. Umuman olganda, uning tashqi siyosatini hatto prokleomen deb atash mumkin. Shuning uchun, ko'pchilik Xilonni qo'llab – quvvatlamaganligi mantiqan to'g'ri keladi, chunki ichki ishlarda ijtimoiy qarama-qarshiliklarning oldingi keskinligi yo'q edi, tashqi ishlarda esa shohning harakatlari ularga to'liq mos edi. Xilonning shohning harbiy harakatlariga qarshi turadigan hech narsasi yo'q edi. Keyingi yili Spartada hokimiyat inqirozi yana boshlandi. Eforlar Polibiyning tafsilotlari bo'lsa-da, Likurg to'ntarishni boshlaganligi haqida xabar berilgan bizning e'tiborimizga taqdim etilmaydi. Ular yoshlarni yig'ishdi va tunda kelishdi uning uyiga. Biroq, shoh ogohlantirilib, Etoliyaga qochishga muvaffaq bo'ldi. U faqat keyingi yil, 217 yil yozida qaytib keldi ayblovning yolg'onligi aniqlandi. Polibiyning xabarlari juda ziqna, ular ushbu voqealarning noaniq talqinini keltirib chiqaradi. Ulardan kelib chiqadiki, davlatdagi vaziyat nafaqat u barqarorlashmadi, lekin yanada keskinlashdi. Shoh va eforlar o'rtasidagi hokimiyat uchun kurash davom etdi. Prekleomen Konstitutsiyasini tiklash bunga hissa qo'shdi. Ehtimol, bu davlatni boshqargan eforlar edi qirolning deyarli bir yillik yo'qligi. Ammo endi bu kurash yangi bosqichga o'tdi-eforlar shohdan ustunligini his qilishdi.[1] Bu holatga ko'p jihatdan Xilon to'ntarishi paytida Likurg tarafdorlari eforlarning o'ldirilishi yordam berdi. Ehtimol, bu lavozimga yangi saylangan shaxslar shohga sodiq bo'lmagan. Ammo, bundan tashqari, shohning ba'zi nojo'ya xatti-harakatlari muayyan rol o'ynadi, bu esa keng doiradagi odamlarning

noroziligini keltirib chiqardi. Ehtimol, Likurgning to'ntarishga intilishi haqidagi xabar juda uzoq emas edi haqiqatlar. Shunisi e'tiborga loyiqki, Titus Livi Likurgni chaqiradi, Kleomena singari, zolim. Ikkinchi Shoh-Agesipolidni eslash kerak, Likurg bilan bir vaqtda tanlangan, ammo hali bola bo'lgan, Shuning uchun Likurg boshidanoq yolg'iz hukmronlik qilgan. Shunga qaramay, Livining aytishicha, Agesipolidni Likurg haydab chiqargan, garchi u qachon ekanligini aniq ko'rsatmasa ham sodir bo'ldi [5]. Faqat juda noaniq ko'rsatma mavjud bu Kleomen vafotidan keyin sodir bo'ldi. Ma'lumki, spartalik islohotchi miloddan avvalgi 219 yil bahorida vafot etgan. E. va Likurgni zulmga intilishda ayblash 218 yil yoziga to'g'ri keladi. shunday qilib, voqealar xronologiyasi buzilmaydi hech bo'lmaganda. Avvaliga Kleomenning o'limi haqidagi xabar Gretsiyaga kelishi uchun biroz vaqt kerak bo'ldi, keyin kampaniyaning jangovar harakatlari davom etdi 219 yil, keyin 218 yil bahorida Likurg Messeniyaga bostirib kirdi. Agesipolidning quvib chiqarilishi urushning birinchi operatsiyalari tugaganidan keyin sodir bo'lishi mumkin edi, ammo oldin ikkinchi yil kampaniyasining boshlanishi, ya'ni miloddan avvalgi 218 yil boshida bunga arziydi yuqorida muhokama qilingan barcha ma'lumotlarni bir-biri bilan taqqoslang va taxmin qiling, ikkinchi podshohning surgun qilinishi spartaliklarning noroziligiga sabab bo'ldi. Shunisi e'tiborga loyiqki, so'nggi bir necha o'n yilliklar Ichida Sparta oldingi davrlarga nisbatan monarxiya keskin oshdi trendlar[2]. Agis IV davrida shoh hokimiyatining vakolatlari kengaydi; bundan tashqari, bu jarayon polisning bevosita buzilishi bilan birga bo'lgan konstitutsiyalar. Siyosiy raqiblarga qarshi kurashda ko'pincha zolim usullar: shohlarni quvib chiqarish, ularga qarshi jismoniy jazo, qo'llab-quvvatlash Spartada hokimiyatni egallab olish xavfini o'z ichiga olgan yollanma askarlar ustidan hukmdor. Ehtimol, mag'lubiyatdan keyin qirol hokimiyati institutining tugatilishi Selassiya davrida u aniq maqsadni ko'zlagan: boshqaruv yana eforat qo'liga o'tgan, bu esa davlatda beqarorlik elementini keltirib chiqargan. Biroq, Ellin ligasi rahbarlarini bunday to'xtatib turish uchun hisoblash Sparta usuli tashqi siyosiy ishlarda faol ishtirok etishdan o'zini oqlamadi. Ittifoq urushi arafasida ichki tartibsizliklar sharoitida eforat yangi shohni tayinlashga majbur bo'ldi. So'nggi yillar tajribasi va qo'llab-quvvatlash Likurg yollanma askarlarga hokimiyatni egallab olish xavfi ostida edi. Shuning uchun ikkinchi podshohning surgun qilinishini bu yo'nalishdagi keyingi qadamdan boshqa narsa bilan baholash mumkin emas edi.

Xulosa. Shunday qilib, shuni ta'kidlash mumkinki, Ellin ligasida qolish, Sparta Etoliya bilan Ittifoqdagidan ko'ra ko'proq preimusheslarga ega bo'lar edi. Eng asosiy natija fuqarolik tinchligini o'rnatish bo'lar edi, bu esa charchagan Sparta uchun Kleomen urushidan keyin eng yaxshi yo'l edi. Ehtimol, davlat to'ntarishlari va ijtimoiy tartibsizliklarning ba'zi urinishlaridan davlat qochib qutulishi mumkin edi va harbiy harakatlar sodir bo'lgan taqdirda, Makedoniya bilan birgalikda spartaliklar o'z hududlarini vayron qilmagan va boy o'ljalarni taqsimlashda qatnashgan bo'lar edi.

Sparta-axay qarama-qarshiliklari vaqt o'tishi bilan ular keskinlikni yo'qotadilar, chunki axeylar ham, spartaliklar ham teng darajalar umumittifoq kompaniyalarida qatnashgan va liga gegemoniga Makedoniya qiroliga bo'ysungan bo'lar edi. Albatta, spartaliklar Peloponnesdagi gegemonlik haqidagi eski ambitsiyalar va da'volardan voz kechishlari kerak edi, bu Sparta rahbarlari uchun eng qiyin bo'lgan. Ular Sparta avvalgi erkinlikdan, ya'ni gegemon davlat erkinligidan foydalanmasligini qabul qila olmadilar. Biroq, oxir-oqibat, ular bunga va Etoliya va Rim bilan ittifoq tuzib, urushlar va tartibsizliklarda oddiy aholining katta qismini yo'q qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. M. Sergeyenko, "Qadimgi Rim hayoti" Moskva , 1964;
2. S. Utchenko. "Rim Respublikasining inqirozga uchrashi", Moskva, 1965
3. Alimuhamedov, Muhammadjon Rahimov, Abduxalil Mavrulov "Antik adabiyo't tarixi" Toshkent, 1975. Omonov, A. O. O., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA FRIGIYA PODSHOLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
4. Turg'Unboyeva, M., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA "O'TTIZ YILLIK URUSH" NING AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
5. Ashirova, N. X. Q., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA QADIMGI HINDISTON MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
6. Yoriqulov, A. S. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA HIND SIVILIZATSIYASI O'RNI. Scientific progress, 1(5).
7. Rahimberdiyev, A. E. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA ELAM DAVLATCHILIGINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5)